

LIBRIS

We know
books

GH. N. VASILACHE

CAPCANE ALE LIMBII ROMÂNE

Întrebări, răspunsuri, comentarii

CORINT
EDUCAȚIONAL

Cuvânt-înainte	7
Abrevieri	9
Capitolul 1	11
Aspecte fonetice	
1.1. J, Ș + a sau ea în radicalul și în terminația cuvintelor?	11
1.2. Rostim e sau ie la inițiala cuvintelor?	12
1.3. Pronunțăm cs sau gz?	14
1.4. Rostim și scriem cu s sau ș?	16
1.5. Rostim și scriem cu s sau z?	17
1.6. Rostim oa sau o în neologisme?	18
1.7. Pronunțăm o-o sau o?; u-u sau u?; u-e sau u-ie?	18
1.8. Accentuări corecte sau accentuări greșite?	19
1.8.1. Rostim <i>prevedere</i> sau <i>prevedere</i> ?	19
1.8.2. Domnii <i>Morariu</i> și <i>Pădurariu</i> ? sau domnii <i>Morariu</i> și <i>Pădurariu</i> ?	21
1.8.3. Greșeli curente în pronunțarea unor nume proprii străine	22
1.9. Cacofoniile. Modalități de evitare.	23
Capitolul 2	24
Aspecte lexicale	
2.1. Influențe ale anglicismelor în lexicul românesc.	24
2.2. Paronimele. Atracția paronimică	26
2.3. Folosirea improprie a termenilor	27
2.4. Construcții repetitive	29
2.4.1. Pleonasmul	29
2.4.2. Tautologia	30

Capitolul 3	31
Morfosintaxa	
3.1. Substantivul și construcțiile nominale. Aspecte flexionare	31
3.1.1. Toponime cu formă de plural	31
3.1.2. Scrierea cu <i>i, ii, iii</i> la substantive și adjective	32
3.1.3. <i>Doamnă prim-ministru?</i> sau <i>Doamnă prim-ministră?</i>	33
3.1.4. Pluralul substantivelor neutre	34
3.1.5. Alte aspecte flexionare	37
3.2. Verbul și construcțiile verbale.	43
3.2.1. Folosirea corectă a unor verbe de conjugarea a II-a	43
3.2.2. Două verbe sinonime: <i>a vrea</i> și <i>a voi</i>	44
3.2.3. Capcanele verbului <i>a trebui</i>	44
3.2.4. Imperativul verbelor <i>a zice, a face, a duce, a fi</i>	46
3.2.5. Folosirea corectă a verbelor <i>a preceda</i> și <i>a continua</i>	48
3.2.6. Folosirea corectă a verbului <i>a crea</i>	49
3.2.7. <i>În ceea ce privește?</i> sau <i>În ceea ce privesc?</i>	50
3.2.8. <i>Nu se merită să?</i> și <i>Nu se există să?</i>	51
3.2.9. <i>Recunoaște-ți greșelile?</i> sau <i>Recunoașteți greșelile?</i>	51
3.2.10. Forme corecte de viitor	52
3.2.11. <i>Îmi cer scuze?</i> sau <i>Vă cer scuze?</i>	52
3.3. Părți de vorbire neflexibile	54
3.3.1. Adverbul	54
3.3.2. Prepoziția	58
 Capitolul 4	 64
Acorduri și dezacorduri gramaticale	
4.1. Aspecte ale acordului predicatului cu subiectul	64
4.1.1. Propoziții cu subiect unic	64
4.1.2. Propoziții cu subiect multiplu	69
4.1.3. Acordul numelui predicativ sau al participiului pasiv cu subiectul multiplu	72
4.2. Acordul în cazul grupurilor nominale	73
4.2.1. Construcții adjectivale	73
4.2.2. Construcții pronominale	74
4.2.3. Construcții nominale în genitiv-dativ	77

4.2.4. Construcții cu numerale cardinale și ordinale	78
4.2.5. False acorduri. Cazuri de hipercorectitudine	83
Mic glosar de pleonasme	85
Index	99
1. Cum scriem, cum pronunțăm	99
2. Forme flexionare corecte	143
Bibliografie	163
Despre <i>Capcane ale limbii române</i>	167

Aspecte fonetice*

1.1. J, Ș + a sau ea în radicalul și în terminația cuvintelor?

se așază sau se așează?; se protejază sau se protejează?

Întrebările din titlu fac referire la pronunțarea și scrierea corecte a cuvintelor cu **ș, j** în structură, care creează reale dificultăți pentru numeroși vorbitori cu diferite niveluri de pregătire. În reglarea ortografiei și a ortoepiei unor astfel de cuvinte, vom ține seama de o regulă gramaticală și fonetică relativ simplă care precizează că după **ș, j** în rădăcina cuvintelor se pronunță și se scrie **a, e, i**, nu **ea, ă, â**. Așadar vom spune și vom scrie corect: *dojană, jalbă, mojar, șade, șale, tânjală; a înșeua, a jecmăni, jelanie, a jeli, șepcuță, șelar, șerpaș; jilav, jilț*. Cele mai multe inconsecvențe se consemnează în cazul verbelor **a așeza, a deșela, a deșerta, a înșela** (de conjugarea I), care cuprind pe **ș** în rădăcină. Ținând seama de regula amintită mai sus, formele corecte pentru indicativ prezent, 3 sg. și pl. și la imperativ, 2 sg. ale verbelor menționate sunt **așază, deșală, deșartă, înșală**, în contrast cu opțiunea ortografică a majorității covârșitoare a vorbitorilor care aleg varianta cu **ea** în radical, opțiune ce corespunde astăzi cu decizia noului DOOM³, care nu anteează norma ortografică precizată anterior, consemnând la p. 93 faptul că „actualmente se admite și scriere cu **ea** în **deșeartă, înșeală**,... ca și a lui **așează** (cu **a** în radical).” Așadar, e corect să spunem și să scriem: *Vânzătoarea așază/așează frumos și la vedere marfa pe rafturi.; O măsură care așază/așează în toate drepturile pe toți oamenii care îndeplinesc condițiile legii a fost votată în Parlamentul României.* [Antena 1, 16.02.2020, ora 7:10]; *Cine se bucură de un eventual scandal între K.I. și L.O. se înșală/se înșeală amarnic.; – Copile, așază-te/așează-te la locul tău mai repede!; – Înșală-ne/înșeală-ne, domnule, la cântar și vei suporta consecințele de rigoare!; Grădinarul deșartă/deșeartă o găleată de apă la rădăcina plantelor.*

 Obs. Se scriu însă cu **ă** derivatele lui *jar* (*jărat*, *jăru*), *șagă* (*șăgalnic*), *șal* (*șăluț*), *șanț* (*șântuleț*, *șanțisor*), *șatră* (*șătrar*, *șătrăreasă*), *jalbă* (*jălbar*), *jarcă* (pluralul *jărci*), termenii populari sau învechiți (*jărăgai*) și regionalismele *jăpcan*, *jăchilă*, *jărpan*. Verbele *a eșua*, *a înșeua*, cu **ș** în rădăcină, dar cu tema terminată în vocală, urmează în flexiune tiparul lui *a lucra*, ca și verbele *a accentua*, *a atenua*, *a dilua*, *a evacua*, *a situa*, *a statua* etc. Așadar, formele corecte sunt: *[el] eșuează/înșeuează*, ca și *[el] lucrează*.

În schimb, verbele următoare: *a afișa*, *a defrișa*, *a detașa*, *a furișa*, *a îmbrățișa*, *a înduioșa*, *a înfricoșa*, *a înfățișa*, *a reproșa*, *a retușa*, *a ricoșa*, *a trișa*; *a angaja*, *a aranja*, *a avantaja*,

* Pentru alte detalii și informații științifice vezi Mioara Avram, *Ortografie pentru toți*, Editura Academiei Române, București, 1990.

a bandaja, a corija, a deranja, a descuraja, a dirija, a se erija, a etaja, a încuraja, a menaja, a neglija, a proteja, a șantaja (de conjugarea I) au pe **ș, j** în **finalul temei** pentru grafia cărora este valabilă regula care stabilește că în desinențe, sufixe gramaticale sau lexicale se pronunță și se scriu, de regulă: *a, ă, â, e* sau *ea*. De aceea, sunt corecte formele: *afișează, se furizează, retușează; angajează, bandajează, neglijează, protejează, șantajează* etc. Regula se aplică și pentru verbele de conjugarea a IV-a cu sufixul infinitival *-i* de tipul *a se beteji, a mânji, a obloji, a prăji, a rotunji, a veșteji; a căptuși, a copleși, a greși, a învălmăși, a se moleși, a sfârși*, care la imperfect persoana a III-a singular se scriu și se pronunță cu *ea*: *se betejea, mânjea, oblojea, prăjea, rotunjea, veștejea; căptușea, copleșea, greșea* etc.

Prin urmare, sunt corecte, din punctul de vedere al pronunției și al grafiei, formele: Vecinul nostru **nu ne deranjează** (nu *deranjază*) niciodată.; Vasile **se furizează** (nu *furizază*) pe poarta din spate pentru a nu fi găsit.; Nicolae Botgros **dirijează** (nu *dirijază*) orchestra „Lăutarii” la spectacolele organizate de televiziunea națională.; De multe ori, unii jucători **trișează** (nu *trișază*) la pocher.; La orele de educație fizică, profesorul **nu menajează** (nu *menajază*) pe nimeni.; Tatiana **se înfățișează** (nu *înfațișază*) la toate ședințele cu părinții.; Esențiale Max regenerează și **protejează** (nu *protejază*) celulele hepatice.; Alegerile anticipate **nu avantajează** (nu *avantajază*) pe niciunul dintre partidele mici. Având în vedere explicațiile de mai sus, se înțelege că formele corecte din titlu sunt: *se așază/așează, se protejează*.

Aceeași normă se respectă și în cazul formelor lexicale derivate cu sufixele următoare:

- eală: *betejeală, mânjeală, oblojeală, prăjeală, vrăjeală, învălmășeală, moleșeală, sfârșeală;*
- ească: *ostășească, răzășească, strămoșească, vitejească;*
- ean (de apartenență locală): *argeșean, crișean, doljean, făgărășean, hușean, maramureșean, oșean* etc.

Obs. Unele substantive proprii s-au fixat (prin tradiție) în forme cu **-an/-ani** în loc de **-ean** în terminație, deși urmează după *ș, j*:

- a. **nume de persoane:** *Cartoian, Crișan, Ieșanu, Lugoiana, Orășanu, Sălăjan, Stoloian;*
- b. **nume de locuri:** *Blăjani, Botoșani, Crișana, Drăgășani, Focșani, Petroșani, Transfăgărășan (șosea);*
- c. **nume de firme:** *Argeșana, Clujana, Someșana* etc.

1.2. Rostim *e* sau *ie* la inițiala cuvintelor?

Printre greșelile frecvente, le menționăm pe cele care se referă la pronunțarea sau scrierea cu *e* sau *ie*, în cuvintele neologice și în cuvintele din fondul vechi al limbii române. Normele diferă după poziția în cuvânt: la început de cuvânt sau de silabă (după o vocală), respectiv în interiorul unei silabe (după o consoană). Pornind de la scriere spre pronunțare, putem evidenția faptul că, în timp ce secvența grafică *ie* nu se citește niciodată *e*, litera *e* se pronunță uneori *ie*.

La început de cuvânt și de silabă (după o vocală) pronunțarea și scrierea cu *e* sau *ie* sunt decise de etimologia cuvintelor, făcându-se distincție astfel între cuvintele din fondul tradițional și neologisme.

a. În cuvintele din fondul tradițional se pronunță și se scrie de obicei **îe**: *ied, iederă, ieftin, ienibahar, ienicer, iepe, iepure, ierburî, ieri, ierna, ierta, iesle, ieșire, iezer, baie, bătaie, cărăruie, cheie, femeie, voie*, precum și în derivatele sufixate de la unele dintre acestea: *ieduță, ieftinire, iepușoară, iepuraș, ierbuliță, ierbușoară, iernare, iertăciune* etc. Se scrie și se pronunță **îe** inclusiv la formele verbelor cu finală vocalică a radicalului: *bântuie, biruie, lălăie, măcăie, mângâie, suie, trebuie*. La multe dintre aceste cuvinte se constată alternanța fonetică **îe/ia**: *iadă, iapă, iarbă, iartă, [să] iasă*. În schimb, norma ortografică diferă de cea ortoepică în formele pronominale *eu, ea, el, ei, ele* și în formele verbului *a fi*: *e, era, erai, eram, erați, era, este, ești*, scrise toate cu **e** inițial, dar pronunțate **îe**. Așadar, este la fel de greșită rostirea doar cu **e** în cazul acestor cuvinte, care, conform celor enunțate mai sus, trebuie rostite cu **îe**. Regula scrierii cu **îe** a cuvintelor din fondul tradițional pronunțate astfel este valabilă și pentru numele proprii de toponime provenite din cuvinte comune: *ledera, lepurenii, lezer* etc.

În cazul numelor proprii de persoane, regula scrierii și pronunțării cu **e** sau **îe** nu este strict respectată, aici funcționând și respectarea dorinței purtătorului, asociată cu modul de fixare prin tradiție. De aceea, se tolerează variante grafice ca: *Andreescu și Andreiescu, Eremia și Ieremia, Nae și Naie, Nicolae, dar și Nicolaie*. Se scriu numai cu **e** prenumele tradiționale *Ecaterina, Eftimie, Elena, Elisabeta* etc.

 Obs. Se scriu cu **ie**, pronunțat [îe], unele verbe neologice cu radical cu finală vocalică: *atribuie, contribuie* [prin asimilare la verbele din fondul vechi *suie, trebuie*], dar și neologisme cu **îe** în etimon: *hematopoieză, proiect*. [DOOM³, p. 96]

b. Norma ortoepică condamnă rostirea **îe** a lui **e** de la începutul unor cuvinte neologice sau de la începutul unor silabe [după o vocală]: *economie, ecran, edil, educație, efect, efemer, elan, electric, elev, elocvent, emoție, emotiv, epic, epocă, epopee, eră, est, etaj, Europa, exista; aerodrom, alee, asidue, canoe, coexistă, creez, duel, duet, graminee, idee, influență, licee, marea, orhidee, poet, proeminent*. Graficile greșite cu **îe** în loc de **e** la neologisme sunt mai frecvente în interiorul cuvintelor și mai ales în secvența **ee**, scrisă greșit **ie**. Prin urmare, rostiri precum *iero, iepocă, ieducație, ieuropen; ideie, aleie, ortoiepie, poiezie, poiet, piem* sunt, indiscutabil, **greșite**. Greșeala de pronunțare este influențată, probabil, de existența regulii ortoepice [notate mai sus], conform căreia **e** se pronunță **îe**, numai că această regulă se aplică doar unor cuvinte din fondul tradițional, nu și neologismelor. Unele cuvinte moștenite din latină sau împrumuturi ulterioare, de obicei neologisme latino-romanice, se deosebesc între ele prin pronunțarea și scrierea cu **e** sau **ie**. În această situație sunt: **fier** [moștenit din latină] și derivatele tradiționale *fierar, fierărie, înfieră*, dar *fero-*, *feri-* [elemente de compunere savantă] din structura unor termeni tehnico-științifici ca *feroaliaj, ferocianură* sau derivatele neologice [cale] *ferată*, [acid] *feric, feronerie*, [oxid] *feros*, [apă] *feruginoasă*; **miere** [moștenit] și **mieros** față de *melifer*; **piept** [moștenit] și derivatele tradiționale *pieptar, pieptiș, pieptos* față de *pectoral*; **a pierde** [moștenit] și derivatele tradiționale *pierzanie, pierzător* față de

perdant, perditie; a pieri (moștenit) și derivatele *pieritor, pieritură* față de *perisabil* (neologic); *pietre* (moștenit) și derivatele *pietrar, pietrărie, pietros, pietroi, pietriș, a pietrui, a împietri* față de *a petrifica* și elementul de compunere *petro-* (*petrografie, petrograf*); *vierme* (moștenit) și derivatele *viermănos, viermișor, viermii* față de elementul de compunere *vermi-* (*vermicid, vermiform, vermifug*); *viers* = melodie, voce (moștenit) și *a viersui* față de neologismele *vers, verset, versifica* etc. Greșelile de pronunțare sau de scriere semnalate mai sus marchează lipsa de instrucție a vorbitorului care le folosește, iar reproducerea și în scris a acestor rostiri reprezintă o gravitate sporită. [vezi Mioara Avram, *Ortografie pentru toți*, 1990, p. 21]

1.3. Pronunțăm **cs** sau **gz**?

O exprimare îngrijită înseamnă, pe lângă respectarea regulilor gramaticale, și o pronunție corectă a cuvintelor pe care le utilizăm, aspect care adesea este ignorat, așa cum se întâmplă când e vorba de **termeni care cuprind litera x**. Scrierea și pronunțarea corectă a acestor cuvinte ridică numeroase probleme din cauza faptului că, în asemenea cazuri, se încalcă o regulă generală a ortografiei limbii române, conform căreia fiecărui sunet îi corespunde o literă. Litera **x** face însă excepție, deoarece, în funcție de contextul fonetic, adică de vecinătatea altor sunete, aceasta notează nu un sunet, ci un grup de două sunete consonantice: fie grupul consonantic **cs**, fie grupul **gz**.

Ca regulă generală, litera **x** se pronunță **cs**:

- la început de cuvânt, urmată de o vocală (*xanax, xenofob, xerox, xilofon, xilograf*);
- la sfârșit de cuvânt, după o vocală (*ax, bax, box, complex, duplex, fenix, fix, fox, index, influx, lax, limax, lux, ortodox, perplex, pix, plex, prefix, prolix, reflex, reflux, suffix, xerox*);
- în interiorul cuvântului, înaintea unei consoane (*a excava, excepție, a excita, a exfolia, exhaustiv, experiență, experimenta, a explica, explozie, [a] exprima, extemporal, extensie, exterior, extern, extras, extrem, text* ș.a.);
- în cuvinte împrumutate gata formate: *excurs, excursie, expatria, explica, exploata* sau în cele formate cu prefixele neologice **ex-**, **extra-**: *a exînscrie, ex-premier; extrafin, extracorporal, extraestetic*.

De asemenea, **x** se rostește **cs** în cazul numelor proprii de persoane: *Alexandra, Alexandru, Axene, Axinia, Polixenia, Roxana, Ruxandra, Xenia* etc., precum și al numelor de familie derivate de la acestea: *Alexandrescu, Alexiu* ș.a. Astfel de cuvinte scrise cu **x** sunt, în marea lor majoritate, neologisme; doar câteva sunt ceva mai vechi, de origine neogrecă sau turcă.

Obs. Se scrie **es** și se pronunță [es] în cuvinte împrumutate recent: *espresor, espresso* [it.] sau în care această secvență face parte din radical (nu este prefix): *escadrilă, escalada, escroc, espadrilă*.

Alteori litera **x** aflată între două vocale se pronunță diferit de la un cuvânt la altul, deși contextul fonetic este identic, norma de pronunțare fiind stabilită, în aceste situații, de *DOOM*³.

Aceasta se poate reda fie prin grupul de sunete sonore **gz**, fie prin grupul de sunete surde **cs**. Pronunțarea lui **x** ca [**gz**] este indicată în dicționar; când nu se indică pronunțarea, înseamnă că **x** se rostește cu valoarea componentelor lui **c + s** [**ks**]. Se pronunță **gz** în cuvinte neologice latino-romanice precum: *auxiliar, exact, exala, exalta, examen, exantem, exantematic, exaspera, execută, exemplu, exercita, exercițiu, exil, exista, exotic, exulta*, precum și în familiile lexicale formate de la unele dintre acestea. Se pronunță **cs** în cuvinte ca: *aproximație, axă, bauxită, doxă, exacerba, exacerbare, exeget, exegeză, exigență, exigent, *exit-poll, exod, exonera, exorbitant, exorcism, exorcizare, exoteric, exotermic, a fixa, hexametrul, maxim, oxid, reflexe, taxă, toxic* ș.a.

DOOM-ul nu stabilește reguli general valabile, ci numai îndrumări orientative, în funcție de etimologie, de calea de transmitere (orală sau scrisă), de pronunțarea în limba de origine sau contrară acesteia etc. De aceea, în cazul cuvintelor scrise cu **x**, se constată multe greșeli de pronunțare la unii vorbitori neinițiați sau care nu acordă prea mult interes pentru o exprimare corectă. Cele mai multe se fac la pronunțarea cuvintelor cu **x** intervocalic. Mai frecventă este rostirea cu **cs** a cuvintelor care ar trebui pronunțate cu **gz**: *aucsiliar, ecsact, ecsamen, ecsemplu, ecsil, ecsista, ecsotic* etc. O altă greșeală se referă la pronunțarea grupului consonantic **ks** (îndeosebi precedat de vocala **e**) redus la **s**, când este urmat de o consoană. Putem auzi frecvent **rostiri greșite** de tipul: *escavator, exclamație, escrescență, esplicație, exploatare, estrema* (dreaptă), *escursie, eshibiție, espoziție, inespugnabil, justapunere*. Pe de altă parte, litera **x** este utilizată de către unii în scris, în mod nejustificat, acolo unde normele au consacrat scrierea cu grupul consonantic **cs**. Astfel, cuvinte (din fondul tradițional sau neologisme) precum: *a catadicsi, cocs, cocsar, cocserie, cocsagâz, comics, îmbâcsi, facsimil, fucsie, fucsină, micsandră, rucsac, sconcs, vacs, [a] văcsui, văcsuitor* apar scrise **greșit** cu **x**: *faximil, sconx, vax* etc. Un alt tip de greșeală destul de frecventă se referă la falsa analogie cu prefixul **ex-** în cazul unor cuvinte cu **s** precedat de vocala **e** și urmat de consoana **c**, ajungându-se astfel la grafii **incorecte**: *excadră, excadrilă, excadron, excalada, excalator, excală, excalop, excamota, excamotare, excapadă, [a] excorta, excortă, excroacă, excroc, excrocherie*, în locul formelor corecte *escadră, escadrilă, escroc, escrocherie* etc.

Obs. Litera **x** de la finalul substantivelor și adjectivelor masculine se modifică în **çș** când acestea își atașează desinența **-i** de plural: *compleçși, feniçși, fiçși, lincși, ortodocși, perpleçși, prolicși, sfincși* etc. În cazul unor nume proprii străine sau al altor cuvinte străine, **x** corespunde unui singur sunet, cum este *Bruxelles* (pron. *Brüsel*), *xiamen* (pron. *siamen*) sau nu se pronunță – *Bordeaux* (pron. *Bordo*).

Analizând cauzele erorilor existente în privința scrierii cu **gz** sau **cs**, Mioara Avram remarcă faptul că una dintre acestea este identitatea unor contexte fonetice, dar cu scriere diferențiată după criteriile etimologice care nu sunt la îndemâna nespecialiștilor. De exemplu, se scrie *cocs*, dar și *box*; *vacs*, dar și *ax*; *sconcs*, dar și *linx*; *facsimil*, dar și *maximă*; *micsandră*, dar și *[a] mixa*. Alteori cele două grupuri consonantice apar în contexte grafice foarte asemănătoare: *exagera* [**cs**], dar și *exact* [**gz**], *exegeză* [**cs**], dar și *exemplu* [**gz**]; *oxid* [**cs**], dar și *auxiliar* [**gz**],

LEPIS | **Wolfram**
exod [cs], dar și *exotic* [gz], *exuberant* [cs], dar și *exulta* [gz]. La aceste explicații, se mai poate adăuga și oscilația în timp a normelor ortografice stabilite de diferitele ediții ale dicționarilor sau ale îndreptărilor ortografice. De exemplu, *cocs*, *fucsină* și *vacs* se scriau cu *x* după regulile academice din 1932. În concluzie, ori de câte ori avem nedumeriri, incertitudini privind rostirea și scrierea grupurilor consonantice analizate, este bine să apelăm la lucrările normative în vigoare. (pentru alte detalii vezi Mioara Avram, *Ortografie pentru toți*, pp. 80–85)

1.4. Rostim și scriem cu *s* sau *ș*?

Între *s* și *ș* se produc adesea confuzii în pronunțare și în scriere atât în cuvintele tradiționale, cât și în cele mai noi. Normele academice care reglementează scrierea corectă a unor astfel de cuvinte sunt numeroase și țin seama de poziția acestor consoane în structura cuvintelor, precum și de contextul fonetic în care apar.

La început de cuvânt, înainte de *č* [scris *c + e, i*], se pronunță și se scrie numai *s*: *scelerat*, *scenarist*, *scenă*, *scenetă*, *sceptic*, *scenografie*, *sceptru*, *sciatică*, *scindare*, *sciziune* etc.

a. Înainte de *k* [scris *ch + e, i*], se pronunță și se scrie *s* în cuvintele *scheci*, *schelă*, *schelălăi*, *schelet*, *schemă*, *schematic*, *scheuna*, *schii*, *schijă*, *schilodi*, *schimba*, *schingiui*, *schismă* etc., dar *ș* în cuvinte precum *șchiop*, *șchiopăta*, *șchiopătură*.

b. Înainte de *p* se pronunță și se scrie *s* în cuvintele *spangă*, *special*, *spicher*, *spicheriță*, *spițer*, *spray* (pronunțat corect *sprei*), *sprint*, *sprinta*, dar *ș* în *șpagat*, *șpangă*, *șpalt*, *șperaclu*, *șpriț*.

În interiorul cuvântului, înaintea unei consoane, scrierea cu *s* și *ș* are variații asemănătoare cu cele de la începutul cuvântului, în cadrul aceluiași context fonetic.

a. Înainte de *č* [scris *c + e, i*], se pronunță și se scrie numai *s* în *ascet*, *ascendent*, *ascensiune*, *ascensor*, *căscioară*, *descendent*, *descentraliza*, *descifra*, *descinde*, *disciplină*, *discipol*, *fuscel*, *mescioară*, *muscel*, *piscicol*, *susceptibil*, *resuscita*, *suscita*, precum și în toate cuvintele cu sufixele *-escent*, *-escentă* [*adolescent*, *convalescent*, *efervescent*, *incandescent* etc.], dar cu *ș* în cuvântul *coșciug*.

b. Înainte de *k* [scris *ch + e, i*], se pronunță și se scrie *s* în *descheia*, *deschide*, *deschinga*, *muschetă*, *muschetar*, dar *ș* în *mușchi*, *mușchiuleț*, *rășchira*, *rășchitor*, *teșcherea*.

Distincția dintre *s* și *ș* trebuie respectată și la literele majuscule. Aceasta se face prin notarea sedilei la litera *ș* [Ș]. Regula este valabilă și pentru abrevierile de prenume reduse la inițiale sau pentru siglele alcătuite din inițiale majuscule: C.N.Ș.T. [*Consiliul Național al Științei și Tehnologiei*].

Obs. În unele nume proprii românești de persoane sau numai în variante ale lor se întâlnesc uneori scrierea învechită, cu *s* pentru *ș*: (Dăvid) *Densuseanu*, (Bogdan) *Petriceicu* *Hasdeu* ș.a.

1.5. Rostim și scriem cu s sau z?

Pronunțarea și scrierea cu **s** sau **z** reprezintă una dintre cele mai dificile probleme ale ortografiei românești, „atât prin complexitatea și diversitatea regulilor, cât și prin soluțiile lor oscilante și prin unele aspecte contradictorii”. (Mioara Avram, op. cit. p. 72) Cele mai multe probleme de alegere între cele două consoane pun, în special, neologismele, fie din cauza etimologiei multiple a acestora, fie din pricina contradicției dintre scrierea cu **s** și pronunțarea cu **z** în limba de origine. De asemenea, regulile de scriere și de pronunțare diferă în funcție de contextul fonetic învecinat, „fără a fi întotdeauna unice pentru un anumit context”. (ibidem)

Cele mai multe dificultăți sunt legate de **poziția intervocalică**.

a. Se pronunță și se scrie **s** în cuvintele *asista, chermesă, conclusiv, desinență, disertație, disident, fisiune, incisiv, premisă, resorbi, sesiune*, în elementele de compunere *cvasi- [cvasitotalitate, cvasiunanimitate], fusi- [fusiform], gnoseo- [gnoseologie], vaso- [vasiform, vasodilatator]* etc.

b. Se pronunță și se scrie **z** în cuvintele *acuzator, bazilică, cezariană, fuziona, fuziune, !ocluziv, !concluziv, simpozion, speze*, în elementele de compunere *bazi-, bazo- [bazofil, bazofobie], fizio- [fiziologie, fizionomie], ftizio- [ftiziolog, ftizioterapie], -gnoză [diagnoză, prognoză], -zaur [dinozaur, ihtiozaur], schizo- [schizofrenie], -zom [cromozom]*, în sufixele substantivale abstracte *-ază [litiază], -eză [diureză, geneză], -zie [analgezie, pleurezie], -oză [vitaminoză]*, ca și în *-eză/-euză* pentru nume de agent [*brodeză, machieuză, tricoteză, dizeuză*]. Verbul *a sesiza* se pronunță și se scrie cu **s** în rădăcină și cu **z** în sufix.

Înainte consoanelor surde *c [ce, ci, che, chi], f, h, p, s, ș, t și ț* se pronunță și se scrie întotdeauna **s** (nu **z**). **Prefixele** *des- [dez-], dis- [diz-], răs- [răz-], s- [z-]* și *trans- [tranz-]* au numai variante cu **s** în derivatele de la cuvinte cu asemenea inițiale: *descărca, descentraliza, deshăma, deshuma, discontinuu, distona, răscoace, răsciti, sfâșia, spulbera, transcarpatic, transplanta* etc. [dar *desăra, dejuga*].

Înainte consoanelor sonore *b, d, g, j, v* se scrie **z** în toate cuvintele din fondul tradițional [*azvârli, brazdă, mângă, năzbâtie, puzderie, zbor, zdup, zgomot, zvânta*], dar și în unele neologisme: *azbest, brizbiz, prezbit*. Se scriu cu **s** unele **neologisme** derivate cu **prefixul trans-** [*transborda, transdanubian* etc.], unele **compuse** și unele cuvinte **neanalizabile** [*aisberg, disjunție, glasbeton, glasvand, jurisdicție*], precum și unele **nume proprii** [*Desdemonă*]. **Prefixele** *des-, dis-, răs- și is-* au variantă numai cu **z** în derivatele de la cuvinte care încep cu asemenea consoane: *dezbate, dezdoi, dezgheța, dezgoli, dezvinovați, dizgrația, izgoni, răzbate, răzgândi, răzjudeca*. În derivatele de la cuvinte care încep cu **z**, prefixele **des- și răs-** se păstrează neschimbate: *deszăpezi, deszăpezure, deszăvorî, răszice* (dar *dezice, dezicere*).

1.6. Rostim *oa* sau *o* în neologisme?

o cercetătoare *filoloagă*? sau *o* cercetătoare *filologă*?

Scrierea cu diftongul *oa* (pronunțat adesea *üa*) este condiționată de locul acestuia în cadrul cuvintelor. La începutul cuvintelor vechi precum: *oablă*, *oacheș*, *oaie*, *oală*, *oameni*, *oară* (în prima *oară*), *oarbă*, *oarecine*, *oarecum*, *oase*, *oaste*, *oază* se scrie întotdeauna diftongul *oa* (pronunțat *üa*), nu *ua*. La început de silabă după **o** vocală, se scrie *oa* când există forme alternante cu **o** (*gălbioară/gălbior*, *afectuoasă/afectuos*); după **o** consoană, se pronunță și se scrie diftongul *oa*, în majoritatea cuvintelor cu/fără alternanța cu **o**: *balansoar*, *croazieră*, *curtoazie*, *exploata*, *foaier*, *fumoar*, *lavoar*, *patinoar*, *pavoaza*, *pledoarie*, *savoare*, *voala* etc.

Nu cunosc alternanța *oa/o* unele substantive și adjective neologice cum ar fi: *baroc*, *demagog*, *echivoc*, *eschimos*, *pedagog*, *reciproc*, care la feminin au următoarele forme: *barocă*, *demagogă*, *echivocă*, *eschimosă*, *reciprocă*. În schimb, alternanța *o/oa* se respectă în cazul neologismelor intrate mai demult în limbă: *analog/analoagă*, *compatriot/compatrioată*, *econom/econoamă*, *omolog/omoloagă*, *vagabond/vagaboandă* poate prin analogie cu cuvintele mai vechi de felul: *pisălog/pisăloagă*, *șontorog/șontoroagă*.

Obs. DOOM³ acceptă variantele feminine diftongate (*oa*) ale substantivelor masculine ce definesc **ocupații** terminate în *-log*, precizându-se totodată apartenența acestora la registrul stilistic *livresc* sau *colocvial*. Sunt consemnate, astfel, formele: *biologă/bioloagă*, *dermatologă/dermatoloagă*, *endocrinologă/endocrinoloagă*, *filologă/filoloagă*, *stomatologă/stomatoloagă* etc., chiar dacă existența lor este deocamdată virtuală. Prin analogie cu acestea, *Dicționarul actual* acceptă formele diftongate de feminin ale substantivelor *agronoamă*, *astronoamă*, *filosoafă/filozoafă*, *gastronoamă*, *patrioată*, dar **nu** și pe cele ale substantivelor *demagogă* și *pedagogă*.

1.7. Pronunțăm *o-o* sau *o?*; *u-u* sau *u?*; *u-e* sau *u-ie*?

Pronunțăm și scriem cu hiatul *o-o* în neologisme precum *alcool*, *coopera*, *cooperativă*, *cooperator*, *cooperație*, *coopta*, *coordona*. Așadar, o formulare precum *Consumul excesiv de alcool dăunează grav sănătății*. este corectă din punct de vedere gramatical. Dublarea lui **o** (*o-o*) nu e valabilă în cazul câtorva cuvinte românești. Cel mai vechi exemplu este *proroc* (având sensul: *interpret al voinței lui Dumnezeu*, *capabil să prezică viitorul*; *persoană care are previziunea evenimentelor viitoare*; *profet*), cu derivatele lui: *a proroci*, *prorocire*. Un alt exemplu mai frecvent este vechiul *proroga* (cu sensul *a amâna*, *a prelungi în timp*), ambele pronunțate greșit cu *-oo-*, greșeală izvorâtă din „impresia vorbitorului că lipsește vocala de legătură **o** înaintea de partea a doua a compusului”. (Al. Graur, *Puțină gramatică*, 1997, p. 67). Ediția din 2005 a DOOM recomandă pronunția cu **hiatul u-u** a cuvintelor de tipul: *ambiguu*, *asiduu*, *continuu* (adjectiv), *contiguu*, *discontinuu*, *ingenuu*, *perpetuu*, *reziduu*, *superfluu* ș.a. Noua ediție din 2021 recomandă atât pronunția cu hiat (*ambigu-u*, *asidu-u*, *ingenu-u* etc.), cât și varianta cu diftong descendent a acestor cuvinte (*asi-duū*, *conti-nuū*, *super-fluū* etc.). Hiatal (-u-e-) îl întâlnim în

cazul cuvintelor *afluent, ambigue, asidue, continue* (verb și adjectiv), *desuet, duel, influent, influențare, influență, ingenuie, menuet, perpetue, siluetă, statuetă, superflue*.

1.8. Accentuări corecte sau accentuări greșite?

1.8.1. Rostim *prevedere* sau *prevedere*?

Într-un sens mai larg, accentul poate fi definit ca o pronunțare mai intensă sau pe un ton mai înalt fie a unei silabe dintr-un cuvânt, fie a unui cuvânt dintr-o propoziție sau dintr-o frază. În limba română, accentul nu este fix, locul său nefiind determinat cu necesitate de structura fonetică a cuvintelor. De aceea, nu se pot da norme general valabile de accentuare ca în franceză, de exemplu, unde se accentuează întotdeauna ultima silabă, sau ca în maghiară, unde se accentuează întotdeauna prima silabă a cuvântului. Așadar, în limba română, accentul este *liber*, însă se pot face unele observații privitoare la locul acestuia în cuvintele românești, bazate pe cercetarea frecvenței diferitelor tipuri de accentuare.

În mod obișnuit, accentul cade pe una dintre ultimele două silabe ale cuvântului. De obicei, cuvintele simple sau cele derivate terminate în consoană sunt accentuate pe ultima silabă: *al-cool, auditor, biscuit, cărămidar, contor, pianist, tractorist, tipograf, vagonet*, fără a fi excluse excepțiile: *adaos, bulgăr, cuantum, malcom, mugur, plesnet, pocnet, trăsnet, tropot, troscot, tunet, vaiet, vuiet, vultur* etc., iar cuvintele terminate în vocală sunt accentuate, de regulă, pe silaba penultimă: *feudă, greșeală, vitejie*. Atunci când ultimul sunet al cuvântului este *a* (dar nu articolul hotărât feminin *a*) sau *ă*, accentul cade pe ultima silabă: *baclava, cacealma, chereștea, dandana, greșea, halva, lila, musaca, mucava, nuga, pafta, patalama, sarma, sofa, tarla; beizadea, bezea, boccea, cafea, canapea, catifea, chiftea, cișmea, cucuvea, curea, lalea, lulea, măsea, pansea, peltea, perdea, proptea, saltea, șosea, telemea, tinichea, vopsea* etc. Cuvintele care se termină în diftong *au*, de regulă, accentul pe silaba finală: *dulău, lingău, mânău; buboi, cotoi, lădoi; amărui, căprui; argintiu, auriu, cenușiu, portocaliu, vișiniu*, dar și pe silaba de dinaintea diftongului final: *consiliu, detaliu, oficiu* etc. Cuvintele accentuate pe silaba antepenultimă sunt mai puțin frecvente, iar cele accentuate pe cea de-a patra silabă începând de la finală sunt extrem de rare: *călugăriță, doctoriță, ferfeniță, gărgăriță, gogoriță, măgăriță, meșteriță, prepeliță, răzmeriță, șliboviță, veveriță*.

Prezentăm, în cele ce urmează, câteva aspecte generale referitoare la plasarea accentului în exprimarea orală, relevând unele modificări propuse de **DOOM²** în privința variantelor accentuale literare ale unor termeni, dar și unele inconsecvențe, confuzii sau chiar greșeli mai frecvente în acest domeniu.

Există în limba română o serie de **cuvinte** mai vechi sau mai noi **care, în conformitate cu recomandările din DOOM², aveau** variante accentuale literare libere, indicate în dicționar în ordinea preferinței: *!agriș/agriș, anost/anost, !antic/antic* etc. O modificare cu efect normativ efectuată în **DOOM³** constă în **eliminarea**, la multe cuvinte sau forme, a unor **variante**, a căror prezență era resimțită ca un **neajuns** de către utilizatori, care sunt interesați să se indice precis cum **trebuie** să se scrie, să se spună și să se folosească din punct de vedere gramatical fiecare cuvânt sau formă. „Aceasta **nu** înseamnă însă că folosirea variantelor care nu se regăsesc în

DOOM³ ar fi total inacceptabilă: unele pot fi utilizate în anumite contexte și în anumite scopuri." (vezi DOOM³, p. 13)

În cazul termenilor cuprinși în lista următoare, sunt recomandate numai primele forme accentuale, iar cele însoțite de asterisc (*) sunt în afara normelor academice:

agriș/*agriș; *agrișă*/*agrișă; *antic*/*antic; *asfixie*/*asfixie; *axilă*/*axilă; *balonzaid*/*balonzaid; *blestemă*/*blestemă; *buldog*/*buldog; *candid*/*candid; *lchivot*/*chivot; *dihor*/*dihor; *firav*/*firav; *gângav*/*gângav; *gingaș*/*gingaș; *hatman*/*hatman; *intim*/*intim; *jilav*/*jilav; *manager*/*manager; *mijloc*/*mijloc; *modem*/*modem; *lpegas*/*pegas; *penurie*/*penurie; *pilotă*/*pilotă; *pojghiță*/*pojghiță; *ponei*/*ponei; *prognostic*/*prognostic; *protector*/*protector; *puber*/*puber; *rabatare*/*rabatare; *sinecdocă*/*sinecdocă; *suburbie*/*suburbie; *trafic*/*trafic.

Obs. Unele accentuări și silabații nerecomandate de normă sunt percepute ca greșite/inculte: *butelie*, *email*, *seif* (corect: *butelie*, *email*, *seif*) (vezi DOOM³, p. 109).

În limba română, accentul poate avea un rol **diferențiator semantic**. Înseamnă că, uneori, acesta deosebește între ele două cuvinte care se scriu la fel, dar se pronunță diferit, numite **omografe**. **Plasarea greșită** a accentului în cazul unor astfel de cuvinte modifică sensul comunicării, generând nedorite confuzii cum ar fi: *acele* (pluralul de la *ac*)/*acele* (pronume), *afin* (s., arbust scund)/*afin* (s., rudă prin alianță), *august* (s., lună a anului)/*august* (adj., impunător), *bariton* (s., cântăreț)/*bariton* (s., instrument muzical), *castanii* (pluralul de la substantivul *castan*)/*castanii* (adj. culoare), *colonie* (s., cetate, oraș, teritoriu, grup de copii, de animale etc.)/*colonie* (s., lichid parfumat), *companie* (s. unitate militară)/*companie* (s., tovărășie, societate, întreprindere), *copii* (pluralul de la *copie*)/*copii* (pluralul de la *copil*), *director* (s., conducător)/*director* (adj. care indică o direcție), *episcop* (s., grad ierarhic)/*episcop* (s., aparat de proiecție), *file* (s. carne)/*file* (pluralul substantivului *filă*), *imobil* (clădire)/*imobil* (fix), *înapoia* (îndărătul) (prepoziție)/*înapoia* (verb); *haină* (adj.)/*haină* (s.), *mozaic* (s., lucrare decorativă)/*mozaic* (adj., referitor la mozaism), *țarină* (s., câmp cultivat)/*țarină* (s., soția țarului), *vestibul* (s., cavitate a urechii)/*vestibul* (antreu). Așadar vom spune corect: *A sosit un nou director de școală.*, dar nu *A sosit un nou director de școală.*; *Consiliul director a discutat despre câteva măsuri urgente.*, dar nicidecum *Consiliul director va lua curând câteva măsuri urgente*. Este corect enunțul: *Am două animale de companie.*, dar este total greșit să spunem: *Am două animale de companie*. O pereche de omografe, pe care o mulțime de vorbitori, inclusiv din domeniul editorial sau din media, o folosesc greșit este *corector* (s., persoană care are sarcina de a corecta un text)/*corector* (s. aparat destinat corectării). De aceea, enunțurile: *Am discutat cu un corector de la o editură în legătură cu textul trimis spre publicare.*, dar și *Pentru riduri, machieua a folosit un corector vechi.* sunt inadecvate din cauza selectării greșite a acestor omografe.

Cele mai frecvente greșeli de accentuare se observă la substantivele feminine terminate în hiatul **-i-e**. Acestea se accentuează, de regulă, fie pe silaba penultimă, deci pe vocala **i** din finala **-i-e** (ca în *bucurie*, *felie*, *omenie* etc.), fie pe silaba antepenultimă, anterioară deci lui **i** din **-i-e** (ca în *așchie*, *corabie*, *salcie* etc.). Semnalăm câteva greșeli de accentuare la astfel de cuvinte: